

Malmö högskola
Läroarutbildningen
SOL

Examensarbete
10 poäng

Familjeklass – ett specialpedagogiskt verktyg?

Familyclass – a tool for Special Education?

Petra Widell

Magisterexamen 20 poäng
Specialpedagogik
2007-06-05

Examinator: Elsa Foisack

Handledare: Lars Berglund

Malmö högskola
Läraryrket
Skolutveckling och ledarskap
Magisterkurs i specialpedagogik
Vårterminen 2007

ABSTRACT

Widell, Petra (2007). Familjeklass - ett specialpedagogiskt verktyg? Skolutveckling och ledarskap. Magisterkurs i specialpedagogik, Läraryrket, Malmö Högskola.

Syftet med följande arbete är beskriva vad familjeklass är samt att studera om familjeklass är ett specialpedagogiskt verktyg. För att kunna undersöka detta har jag valt att genom intervjuer se vilka behov som finns hos de elever som väljer att medverka i familjeklass, och vilka resurser och vinster som familjeklassen ger elever, föräldrar och pedagoger. Jag kommer även att studera vilka farhågor som finns kring att medverka i familjeklassen. Slutligen kommer jag att undersöka vilket resultat som eleven får av att delta.

I min litteraturstudie har jag valt att undersöka vad som finns skrivit om familjen och skolan, samt de samspel som sker mellan elev, förälder och pedagog. Dessa är de viktigaste bitarna i familjeklassarbetet.

Resultatet av min undersökning har jag analyserat med hjälp av Antonovskys teori om KASAM. Jag kom fram till att den teorin var applicerbar på familjeklassarbetet.

I min undersökning kom jag fram till att familjeklassen är ett utmärkt specialpedagogiskt verktyg. Ett deltagande leder oftast till att eleven hanterar sin skolsituation på ett bättre sätt. Detta medför att han eller hon kan förbättra sina betyg, samt att pedagogernas och föräldrarnas bemötande av dem som elever blir bättre.

Nyckelord: Beteendeförändring, familjeklass, föräldrasamverkan, specialpedagogiskt verktyg

Petra Widell

Handledare:

Lars Berglund

FÖRORD

Jag vill först och främst tacka de elever, föräldrar och mentorer som ställt upp med glädje och delgivit mig sina upplevelser. Utan er hade arbetet inte varit möjligt.

Ett stort tack även till Sanna Nyberg som gång på gång har läst igenom mitt arbete, kommenterat och rättat. Du är oerhört värdefull.

Tack Lars, för en bra handledning och uppmuntran under arbetets gång.
Det har varit tryggt att ha dig i bakgrunden.

Sist men inte minst vill jag tacka min familj, som har gett mig stöd och ställt upp för mig. En stor kram till er alla.

INNEHÅLL

1 BAKGRUND OCH INLEDNING	9
1.1 Marlboroughmetoden	9
1.1.1 Grundläggande värderingar	9
1.2 Familjeklassarbete i Danmark	10
1.2.1 Roller och relationer	10
1.2.2 Målgrupp	11
1.2.3 Organisation av familjeklass	11
1.2. Målet med familjeklass	12
2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	13
3 TEORETISK ANKNYTNING	15
4 LITTERATURGENOMGÅNG	19
4.1 Familjen	19
4.1.1 Föräldraskap	19
4.1.2 Barn – Tonårsperioden	21
4.2 Skolan	21
4.2.1 Personal	23
4.3 Samspel	23
4.3.1 Samspel mellan föräldrar och barn	24
4.3.2 Samspel mellan personal och barn	26
4.3.3 Samspel mellan personal och föräldrar	27
4.4 Vad säger våra styrdokument	28
4.4.1 Skollagen	28
4.4.2 Lpo-94	28
4.4.3 Salamancadeklarationen	29

5 METOD	31
5.1 Allmänt om metod	31
5.2 Metodval	32
5.3 Undersökningsgrupp	32
5.4 Genomförande av undersökningen	33
5.5 Databearbetning	33
5.6 Tillförlitlighet	34
5.7 Etik	35
6 RESULTATREDOVISNING	37
6.1 Elevens behov	37
6.1.1 Behov av kunskap	37
6.1.2 Lugn och trygghet	38
6.1.3 Tidigare problem	38
6.1.4 Behov av förändring	38
6.2 Insatser och vinster	39
6.2.1 Samspelet mellanföräldrar och barn stärks	39
6.2.2 Föräldrarna som en resurs	40
6.2.3 Samspel mellan pedagog och elev	40
6.2.4 Socialt nätverk skapas	41
6.3 Resultatet av deltagandet i familjeklassen	41
6.3.1 Positivt beteende och insikt	41
6.3.2 Uppnådda skolrelaterade mål	42
6.4 Farhågor	42
6.4.1 Prestationer	43
6.4.2 Information	43
7 ANALYS	45
8 DISKUSSION	49
8.1 Elevens behov	49
8.2 Insatser och vinster	50
8.3 Resultat av deltagandet i familjeklass	52
8.4 Farhågor kring familjeklass	52

9 SAMMANFATTNING OCH SLUTSATS	53
REFERENSER	55
BILAGOR	57

1 BAKGRUND OCH INLEDNING

På våren 2005 var vi några från min arbetsplats som var på Pedagogisk Udviklings Center i Helsingör på en föreläsning angående familjeklasser i Danmark. Där träffade vi Tryggvi Kaldan projektledare för familjeklasserna i Danmark och Claus Bonde som är lärare i familjeklass. Båda dessa män har varit med om att införa familjeklasser i Helsingör. Metoden infördes 2003 och finns nu i många kommuner i Danmark bland annat i Helsingör, Gladsaxe och Hilleröd.

1.1 Marlboroughmetoden

Hela idén utarbetades för ca 25 år sedan vid The Marlborough Family Service Education Centre i London av Brenda McHugh, Neil Dawson och Eia Asen. De har lite olika bakgrund. Brenda McHugh är drama och engelsklärare och har nu som huvudsaklig uppgift att utbilda familjeterapeuter, Neil Dawson är psykolog, familjeterapeut och lärare och Eia Asen är psykiatriker och familjeterapeut. Dessa tre har sedan tillsammans startat Marlborough Familyschool i London. De har även givit ut ett antal böcker om sin metod.

På Marlborough Family Service har man utvecklat en flerfamiljs modell och teori som bygger på bland annat Salvador Minuchins arbete. Salvador Minuchin är psykoanalytiker, barnpsykiatriker, familjeterapeut och pedagog som på sextiotalet var en centralgestalt inom den strukturella skolan och inom familjeterapin.

1.1.1 Grundläggande värderingar

Det speciella med Marlboroughmetoden är att det nödvändiga förändringsarbetet sker i ett undervisningssammanhang. Man coachar föräldrarna – ger dem styrkan och modet att skapa förändringar i förhållandet till skolan och till barnet. Man fokuserar på lösningar och på handlingsmöjligheter och gör kompetensområden och hierarkier tydliga för deltagarna.

Marlboroughmetoden är en etisk förändringsmodell och inte en individ (barn) centrerad modell. Den lägger inte så stor vikt på det som har varit utan arbetar istället med möjliga förändringar i nuet och framtiden. Tillsammans med andra lokaliseras och konstrueras förändringar som den enskilde eleven kan använda i sin skolvardag.

Det läggs stor vikt vid relationer, man lär sig att se relationer och att vara i relationer. Det råder total transparens och öppenhet i arbetet här finns inga dolda möten eller arbeten. I gruppen talar man öppet om sina svårigheter. Därför är det viktigt att gruppen har tystnadsplikt. Det är också viktigt att man talar MED och inte OM varandra. Allt arbete är baserat på frivillighet.

1.2 Familjeklassarbetet i Danmark

Hilleröd, Hjörning och Helsingör var tidigt ute med att lära sig teorin och metoden kring familjeklasser. Informationen hämtades först i London men spred sig sedan snabbt i Danmark. I Gladsaxe började man med familjeklass på en skola, men intresset växte och snart fanns det på tre skolor. I augusti 2005 startades en Familjeskola som arbetar med de familjer som har allra störst behov. Från och med augusti 2006 har ytterligare sex skolor i Gladsaxe startat familjeklass.

I Helsingör har det blivit succé med familjeklasser. Det hela startade som en idé om hur man skulle kunna förbättra elevernas trivsel i skolan. Arbetet har nu spridit sig och familjeklasser finns på alla skolor i Helsingör. Projektet är utsett som det mest innovativa i offentlig regi i Danmark.

Sedan något år tillbaka finns familjeklass i Staffanstorps kommun, där det nu har tagits ett kommunalt beslut på att det ska finnas på kommunens alla skolor. Allt fler kommuner i Sverige har nu också börjat visa intresse för familjeklasser och det startas på allt fler skolor.

1.2.1 Roller och relationer

Lärarna ansvarar för att det finns material till eleven att arbeta med de dagar han/hon befinner sig i familjeklassen. De skall även följa upp skolgången fungerar i storklass.

Familjeklasspedagogerna uppnår genom sitt arbete stor kunskap om relationer mellan elever, föräldrar och lärarna. Denna kunskap ger dem en möjlighet att stötta och positivt utveckla dessa relationer. Familjeklasspedagogerna arbetar tillsammans med läraren, eleven och föräldern vid målsättningssamtalet, mittvägsutvärderingen och slututvärderingen. Familjeklasspedagogen gör dock aldrig arbetet till dem utan uppmanar och stöttar lärare, elever och föräldrar att själv kunna samarbeta. Det är viktigt att avmystifiera arbetet i familjeklassen, därför är lärarna alltid välkomna att komma på besök. Familjeklasspedagogerna fungerar även som sparringpartners till lärarna, genom att till exempel prata om vad deras del i familjeklassarbetet består av, men även genom att ge feedback om vilket arbete som sker i familjeklassen.

Föräldrarnas medverkan i familjeklassen tillsammans med andra föräldrar skapar möjligheter till ett reflektionsrum, detta ger tillfällen till en lättare väg till förändring. Känslan av att alla sitter i samma båt ger en trygghet, och ganska snart börjar föräldrarna att använda varandras erfarenheter och tips. Föräldrarna får också möjlighet att engagera sig i sitt barn skolarbete. De blir då en viktig resurs i skolarbetet.

Eleven ser hur andra kompisar hanterar olika situationer. De har också en möjlighet att genom samtal hjälpa de andra eleverna i familjeklassen.

1.2.2.Målgrupp

Familjeklass vänder sig till alla elever som inte klarar av skolan. Eleverna kan vara oroliga, ha svårt att koncentrera sig, ha svårt att organisera eller planera sitt skolarbete, inordna sig efter klassens normer eller vara omotiverade. Erbjudandet ges då till både elev och förälder. (bilaga 2), samtidigt ges skriftlig information till mentorn (bilaga 3)

1.2.3 Organisation av familjeklass

Familjeklasser är en modell där föräldrarna medverkar i skolan två dagar i veckan tre timmar. Resten av tiden går man i vanlig klass. Man arbetar mot att förändra olika beteenden hos eleverna. Man sätter då upp två till fyra mål som eleven behöver arbeta med, dessa mål bedöms sedan utifrån en skala från ett till fyra. (bilaga 4) Detta sker både i familjeklassen av

föräldern och i den vanliga klassen av den undervisande läraren. Detta följs upp genom kontinuerliga samtal med elever föräldrar och pedagoger.

Familjeklassrummet är ett särskilt inrett klassrum med såväl arbetsplatser för elever och föräldrar som en plats där man kan sitta bekvämt och samtala. I familjeklassen blir man inskriven i 12 veckor. Efter dessa veckor görs en utvärdering av elever, föräldrar och pedagoger. Föräldrarna träffas också regelbundet utan eleverna, då pratar man om hur man bäst kan stötta en positiv utveckling hos deras barn och om hur man kan stötta varandra.

1.2.4.Målet med familjeklass

Familjeklassen har som främsta uppgift att förbättra elevens trivsel i skolan genom att ta hjälp av föräldrarna. Föräldrarna ska genom sitt aktiva deltagande få en inblick i hur skolan fungerar och vilka förväntningar som ställs på deras barn. De kan då hjälpa till att stötta sina barn i deras utveckling. Alla förslag på lösningar kommer från föräldrarna. Det är de som gör arbetet för att nå fram till målet. Målet är också att få ett tätare samarbete mellan barn och föräldrar och göra barnet till en ”bra elev i sin klass”.

2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med min undersökning är att beskriva vad familjeklass är samt se om familjeklass kan användas som ett specialpedagogiskt instrument? Frågeställningarna blir då?

- Vilka behov har eleverna som går i familjeklassen?
- Vilka insatser görs och vinster kan man få genom att delta i familjeklass?
- Vilka farhågor finns kring familjeklass?
- Vilka resultat har deltagandet i familjeklass gett?

3 TEORETISK ANKNYTNING

När elever och föräldrar blir erbjudna familjeklass är det viktigaste inte längre uppnående mål eller strävands mål i läroplanen. Eleverna har ofta flera beteenden som man vill ska förändras, det man arbetar med i familjeklassen är således beteenderelaterade mål.

När dessa mål ska skrivas är det av yttersta vikt att detta samordnas så att både hem och skola arbetar mot samma mål, därför är det ett krav att elev, föräldrar, elevens mentor samt personal ur familjeklassen medverkar då målen skrivs och utvärderas. Alla delar tillsammans är lika viktiga för bästa resultat. Därför har jag valt att använda mig av Aaron Antonovskys teori om KASAM, känslan av sammanhang och se om den är applicerbar på familjeklassen.

Aaron Antonovsky var professor i medicinsk sociologi och prefekt vid institutionen för hälsosociologi vid Hälsovetenskapliga fakulteten, Ben Gurion University of the Negev, Beersheba, Israel. Hans arbeten om skillnader i dödlighet och sjuklighet mellan olika samhällsklasser har varit viktiga för det stora intresset i industrialiserade samhällen för att lösa problemet med bestående olikheter i befolkningens hälsa.

1970 inträffade en viktig händelse som ledde till en ny inriktning för Aaron Antonovskys arbete. Han arbetade med att analysera resultaten av hur israelitiska kvinnor hade anpassat sig till klimakteriet. Några av dessa kvinnor hade suttit i koncentrationsläger. Av dessa kvinnor var det en relativt hög procent som var vid tillfredsställande god hälsa. Det var den iakttagelsen som fick Aaron Antonovsky att börja formulera den salutogenetiska modellen. Utifrån det salutogenetiska synsättet ställer man frågan: varför hamnar människor vid den positiva sidan när det gäller hälsa – ohälsa? Det salutogenetiska synsättet får oss att tänka på saker och faktorer som främjar det friska, däremot ger den inga garantier för att lösa problemen i människors liv. Dock ger den oss en djupare förståelse och kunskap. Detta är en förutsättning för att kunna se det friska hos individen.

Aaron Antonovsky talar även om stressorer det vill säga riskfaktorer. Dessa menar Antonovsky inte bara behöver vara negativa utan de kan även främja en utveckling mot det friska. En annan viktig del i människans väg mot det friska är den personliga historien. Det är viktigt att skaffa sig en bild av personens liv för att förstå vad som skapat det tillstånd den

befinner sig i. Därmed kan man också få reda på vilka faktorer som bidrar till att skapa en rörelse mot den friska polen.

Ett salutogenetiskt synsätt skapar inte bara vägar mot formulering och vidareutveckling av en tanke om hur vi ska hantera problemet utan den tvingar oss att ägna vår energi åt att de det friska, det som fungerar istället för det sjuka eller det som inte fungerar. Antonovsky menar att man med hälsa befinner sig mellan de två ytterligheterna friskt och sjukt. Han menar också att man ska fokusera mer på det friska det vill säga det som fungerar (salutogenes) än det sjuka det som inte fungerar (patogenes). Antonovskys lösning på det salutogena är KASAM. Om man har hög eller låg KASAM avgör om man mår bra eller inte. KASAM kan delas upp i tre komponenter:

Begriplighet: Det syftar på hur man upplever yttre och inre stimuli som förnuftig och begriplig. Om man har en hög känsla av begriplighet förväntar man sig stimuli som är förutsägbar eller om det är överraskningar så går dessa att ordna eller förklara. Man upplever med andra ord information som sammanhängande och strukturerad och inte som kaotisk eller oförklarlig.

Hanterbarhet: Detta kan man definiera som den grad vilken man upplever att man tillgång till resurser, med hjälp med vilken man kan möta den stimuli man möts av. Här gäller inte bara den kontroll man har själv över situationen utan även om man får hjälp av någon annan att kontrollera situationen. Om man har en hög känsla av hanterbarhet kan man när olyckliga saker händer i ens liv reda upp det och inte sörja för alltid.

Meningsfullhet: Denna betraktas som en motivationskomponent. Här pratar Aaron om saker som är viktiga för den enskilda människan, sådant de är engagerande i och det som har betydelse för dem i det känslomässiga och inte bara det kognitiva. Men andra ord kan man säga att denna komponent handlar om i vilken utsträckning man känner att ens liv har en känslomässig betydelse.

Känslan av sammanhang är en global hållning som uttrycker i vilken utsträckning man har en genomträngande och varaktig men dynamisk känsla av tillit (1) de stimuli som härrör från ens inre och yttre värld under livets gång är strukturerade, förutsägbara och begripliga, (2) de resurser som

krävs för att man skall kunna möta de krav som dessa stimuli ställer på en finns tillgängliga, och (3) dessa krav är utmaningar, värda investering och engagemang (Antonovsky, 2005, s.46).

Dessa tre komponenter är intimt sammanlänkade med varandra och är ouplösliga. Om man tittar på var och en komponent för sig verkar det som meningsfullheten är den som är avgörande för om man ska röra sig mot det salutogenetiska, det friska. De människor som är engagerade har alltid en möjlighet att hitta resurser. Men ska man nå en framgångsrik problemhantering behövs KASAM i sin helhet med alla komponenterna begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet.

Man kan finna föga glädje i sitt arbete, i hushållet, i att gå till skolan eller vara i armén. Men är man övertygad om att sysselsättningen har en mening eftersom det är så man försörjer sin familj, värnar om sina barn, förbereder sig för karriär eller skyddar sitt land, kan man likväl ha en stark KASAM (Antonovsky, 2005, s.51).

Det mest effektiva sättet för en individ att ha en stark KASAM är att vara flexibel när det gäller vilka delar i livet som ska betraktas som viktiga, om man känner att vissa områden börjar bli mindre begripliga eller hanterbara, så får man begränsa vad som är viktigt.

Vissa livserfarenheter kan vara förutsägbara och balanserade utan att vi själva har valt dem. Men när andra bestämmer åt oss, uppgifter regler och åstadkommer resultaten – när vi inte längre har något att säga till om, då krymper vi till objekt. Världen upplevs då som likgiltig den har berövats sin mening.

Detta handlar inte om kontroll utan vad som är viktigt är att det finns ett medbestämmande för individen. Det är viktigt att människor accepterar de uppgifter de får och att de har ansvar för sitt eget handlande samt att det de gör påverkar resultatet. Det är även oerhört viktigt att det finns en social uppskattning.

Barnen påverkas av sina föräldrar med avseende på hur hög deras begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet är. De föräldrar som tror på valfrihet och har en känsla av att problem går att lösa tillåter med största säkerhet sina barn att försöka och kräver troligtvis varken för mycket eller för lite av sina barn. Tvärtom kan man se att de föräldrar som inte klarar av yttre och inre stimuli, klarar heller inte att ge sina barn en lagom utmaning.

...ju starkare föräldrarnas KASAM är, desto troligare är det att de formar barnens livserfarenheter så att dessa leder i samma riktning (Antonovsky, 2005, s.139).

Föräldrarna är också viktiga när det gäller att sortera bland de stimuli som barnen ska utsättas för. Eftersom det oftast finns en förälder hemma hos barnen under dess första levnadsår är denna vuxna person oerhört viktig.

I denna kulturella miljö kan vi förvänta oss en viss förutsägbarhet i de budskap som ges till barnen och som gemensamt bestäms av föräldrar, vårdare och kamratgruppen (Antonovsky,2005, s.139).

När barnen sedan blir större vistas de i andra grupper, i skolan och med kamrater. Dessa grupper belönar olika saker, det vill säga föräldrar, skola och kamrater tycker att olika beteende är olika viktigt. Då blir det svårt för barnen att uppleva tillvaron som förutsägbar. Ett centralt problem för alla ungdomar är ”att bli någon” att utveckla en bestämd personlighet i en social värld man förstår. Aaron Antonovsky menar att det är viktigt för ungdomen att se och observera Vad som finns tillgängligt runt om dem och försöka organisera och tolka detta för att sedan bestämma om de passar in i den bilden. Med andra ord begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet.

4 LITTERATURGENOMGÅNG

Jag har valt att först studera familjen. Jag har sedan valt att undersöka föräldraskap och barn-tonårsperioden. Efter det vill jag belysa skolan och pedagogerna, för att senare studera vad som sägs om samspelet mellan de olika parterna föräldrar, elever och pedagoger. Avslutningsvis kommer jag att se vad som står om samverkan i våra styrdokument.

4.1 Familjen

Schaffer (1995) beskriver i sin bok att det är mycket vanligt att ha en uppfattning om den traditionella kärnfamiljen, att denne är nödvändig för att fostra psykiskt friska barn. Ordet ”familj” är i själva verket troligtvis ett av det mest emotionellt laddade ord vi har i vårt språk. Man menar ofta att familjen är själva grundbulten i samhället. Om det finns avvikelser som kriminalitet, våld och drogmissbruk, framför allt hos ungdomar, tillskrivs automatiskt dessa familjer misslyckande med att lära barnen konventionella värden och beteendemönster. Att stärka familjen ses därför som ett av de främsta målen för den sociala välfärdspolitiken men även som lösning på en rad olika problem som drabbar samhället.

Minuchin och Fishman (1990) menar att när barnen börjar i skolan inträder en märkbar förändring i familjen. Familjen är nu tvungen att skapa en relation till en välorganiserad och viktig organisation. Familjen måste utveckla nya mönster kring hur och vem som ska hjälpa till med skolarbetet, förändrade rutiner kring läggningen, läxor, fritid och hur man ska hantera skolans värderingar av barnet.

Barnen lär sig snart nya saker i familjesystemet. De studerar hur kamraterna har det och vilka regler som gäller i deras familjer. Detta måste sedan den egna familjen förhandla och justera sina regler efter.

4.1.1 Föräldraskap

Förr i tiden menar Minuchin (1999) uppfostrades barnen av sina mor- och farföräldrar, men idag när storfamiljen inte längre finns på samma sätt ligger ansvaret för uppfostran hos

föräldrarna och inte sällan hos modern. Idag är kvinnans vårdande beteende så grundläggande att den betraktas som en instinkt.

Minuchin menar även att det finns tre faktorer som styr förändring av familjen i modern tid. Den första faktorn är ekonomin, främst genom att kvinnorna i dagens samhälle inte ges någon frihet att stanna hemma även om de skulle önska det. Detta har förändrat det äktenskapliga idealet i en mer jämlik riktning. Den andra faktorn är demografisk, att uppfostra barn i ett teknologiskt samhälle lägger en tung ekonomisk börda på föräldrarna. Detta medför att familjerna blir allt mindre och att barndomen blir längre. Föräldrarna tvingas försörja sina barn under en längre tid då barnen numera studerar allt längre. Den tredje faktorn är ”psykologiskt klassavancemang”. Med detta menar Minuchin att med stigande utbildningsnivå och ökad fritid har människorna blivit mer inriktade på inre upplevelser. Man har fått ett ökat intresse för det emotionella i relationerna inte bara i familjen utan även på arbetet. Detta tillsammans har medfört att det inte längre räcker för ett barn att vara plikttroget och lydigt det förväntas även ge lycka och förverkliga sina föräldrars drömmar.

Minuchin menar vidare att olika typer av familjer ställer olika krav på familjemedlemmarna. Därför är olika familjeformer olika lämpliga. Familjer är komplexa system som består av individer som ser världen olika från individuella perspektiv. Detta gör att det ställs krav på gemensamma normer och regler i en familj, för att den ska fungera.

Evenshaug och Hallen (2001) anser att idéer och tankar kring föräldraskap och barndom i stort sett redan finns färdigkonstruerade av det aktuella samhället och den rådande kulturen. Inom ramen finns dock ett utrymme för variation, främst gällande föräldrarnas tidigare erfarenheter från sin egen barndom det så kallade familjepedagogiska arvet, samt de kunskaper de har från samspel med egna barn. Dessa uppfattningar formas och anpassas sedan utifrån de krav som råder i den aktuella situation de befinner sig i.

Evenshaug och Hallen skriver också i sin bok att flera undersökningar har visat att informella och icke professionella nätverk kan ge ett bra stöd till utsatta grupper av föräldrar. Dessa grupper kan ha en stor betydelse för föräldrars förhållningssätt och handlingar. Det verkar också som om det påverkar kvaliteten i samspelet mellan föräldrar och barn.

4.1.2 Barn - Tonårsperioden

För tonåringen är kamratgruppen av stor betydelse. Minuchin och Fishman (1990) anser att tonårstiden har en egen kultur med egna värderingar avseende sex, knark, alkohol, kläder, politik, livsstil och inte minst synen på framtiden. Nu har samspelet med familjen ofta av en konkurrerande karaktär. De två olika systemen går isär och tonåringens allt större kompetens gör att han eller hon kräver en allt större anpassning från föräldrarnas sida. Man måste då återigen förhandla kring frågor som rör självständighet och kontroll.

Maltén (1992) anser att just i tonåren behövs stödet från de andra i kamratgruppen som mest. Ungdomarna är inne i en utvecklingsfas då det råder stor osäkerhet och då de ofta har dåligt självförtroende. De känner också ett behov av att ifrågasätta tidigare auktoriteter. Tonåringen försöker vara så lika de andra i gruppen som möjligt. Denna likhetssträvan är bra om gruppen till exempel har en anknytning till föreningslivet eller liknande. Om normerna inte är accepterade av samhället är utgången inte lika positiv.

Enligt Evenshaug och Hallen (2001) har man i flera undersökningar visat ett litet men uppenbart samband mellan skolprestationer och självkänsla. Kopplingen mellan självkänslan och självrespekt hos elever och deras skolidentitet samt prestationer är ännu starkare. Man kan med andra ord säga att skolprestationernas betydelse för elevernas självförtroende är beroende på om eleverna uppfattar sig som smarta eller osmarta i skolan.

Vidare menar Evenshaug och Hallen att en mycket viktig del i ungdomars identitetsutveckling är fastställandet av en yrkesidentitet. Barn och ungdomar har oftast en uppfattning om vad de vill. Yrkesvalet har en stor betydelse för den enskilda individens utvecklingsmöjligheter och yrkesvalet bestämmer också i stor omfattning vilken levnadsstandard och position du ska ha i samhället. Den ger även en identitet och status i det vuxna livet.

4.2 Skolan

Betydelsen av ordet ”norm” kan enligt Börjesson (1997) delas in i två olika grupper. Normen syftar främst mot allt som kan jämföras, det genomsnittliga, det vanliga. Normen blir då en standard eller en schablon. För det andra har normen en moralisk betydelse. Den ger en

föreställning om hur det bör vara. Normen blir då en vägledning mot vilket man inte bara mäter det avvikande utan även det oönskade. Inom skolan har man under en längre tid använt orden normalklass. Där undervisar man elever med vanliga och önskvärda egenskaper. De senast hundra åren har man kunnat se att det avvikande inom skolan avskiljs från det som ses som normalt. Detta har gjorts åt fyra lika håll; begåvningshandikapp, funktionshinder, specifika svårigheter och asocialitet.

Enligt Börjesson och Palmblad (2003) har skolan normer som har betydelse för vem som kommer att ses som avvikande. Denna syn gäller såväl arbetsförmåga, tempo, kunskaper och social anpassning. Dessa sätt diskuteras alltför sällan och vi förstår inte heller riktigt hur dessa processer går till. Utan kunskaper om vilka måttstockar som används kan vi heller inte förstå hur processerna kring hur man definierar avvikarna går till. Detta gör att problemen oftast har blivit kopplade till det enskilda barnet istället för att titta i ett vidare perspektiv.

Lösningen för hur man ska hantera dessa barn har också diskuterats under lång tid och synen på hur deras problem uppstått har över tid förändrats.

Redan kring förra sekelskiftet inleddes en långdragen historisk rörelse som innebar att uppförandemässiga problem bland barn och ungdomar i ökande utsträckning kläs i vetenskapliga termer. Vad som ditintills betraktats som uppfostringsproblem och etiska defekter hos barn och ungdomar började alltmer ses som fenomen orsakade av patologiska processer.[---]

Diagnos och behandling blev nyckelord i den moderna hanteringen av de problematiska barnen.[---]

Problembarnen har, som vi vet, på senare tid åter blivit en brännpunkt i skoldebatten. De framträder nu i nya gestalter och under nya benämningar. [---]

Integreringsepoken i skolan ser ut att bli en kort parentes; differentiering och särlösningar växer idag fram på olika håll i landet. Mycket tyder på att vi idag har en stark segregeringstendens inom den svenska skolpolitiken[---]

Allt fler särskilda undervisningsgrupper, fler särskilda klasser för specifika klientel, fler skoldaghem, fler internatskolor fler barn till särskolan o.s.v (Börjesson och Palmblad, 2003, ss. 23-26).

4.2.1 Personal

”Professionellt arbete med människor är inte någon demokratisk verksamhet...”, det säger Börjesson och Palmblad (2003, s.11). De menar att som professionell pedagog med stor erfarenhet har man förväntningar på sig att hantera de problem man möter som en expert. Detta kan bli ett problem då man bara har sin egen uppfattning om eleven att förhålla sig till. Vilket medför att det blir ett invecklat samspel mellan pedagogen och eleven. Barnen är i sig inte avvikande eller problematiska, utan detta står i relation till de kulturella förväntningar och institutionella krav som finns runt dem.

Asmervik, Ogden och Rygvold (2001) diskuterar vikten av att arbeta med motivationen för de elever som har svårigheter. Målet blir då att reducera känslan av misslyckande och nederlag och istället bidra till ett ökat självförtroende. Pedagogerna kan då tillsammans med eleverna ställa upp kortsiktiga mål som för eleven är möjliga att uppnå.

4.3 Samspel

Evenshaug och Hallen (2001) beskriver den pedagogiska triangeln. Enligt den finns det faktorer i varje omsorgs- och uppfostranssituation. Det är det dialogiska förhållandet mellan barnet och de vuxna samt innehållet i relationerna. Samspelet mellan dessa faktorer ingår alltid i ett socialt och kulturellt sammanhang. Det kan röra sig om kunskaper, färdigheter, attityder, normer och värderingar som de vuxna vill att barnen ska ta till sig. Det innebär att de vuxna får en förmedlarroll mellan innehåll och barn genom att det är den vuxna som väljer vilket innehåll som ska förmedlas via undervisning eller daglig samvaro med barnen. Personligheten hos den vuxna är också avgörande för hur de fungerar som modeller, men även dennes livsstil är en viktig faktor. Att fostra ett barn kan därför betraktas som en kommunikationsuppgift.

Evenhaug och Hallen påstår att psykologin har en del att lära oss om hur signaler kan uppfattas eller tolkas på olika sätt av olika mottagare. Hur barnet tolkar och uppfattar påverkas av en rad faktorer, inte minst av tidigare erfarenheter. Alla barn tolkar de signaler omvärlden försöker förmedla utifrån sina egna referensramar.

Maltén (1992) beskriver kommunikationens betydande roll i samspelet mellan människor. Det är genom samtalet som vi överför meddelanden till andra och därmed påverkar åsikter, värderingar och attityder. Vi försöker åstadkomma en reaktion, antingen en positiv eller negativ. Ett samtal förutsätter att det finns en tvåvägskommunikation. Det måste med andra ord finnas en sändare och en mottagare. Dessa båda poler filtrerar meddelandet, vilket påverkar innehållet. Det kan finnas fördomar, skuld känslor eller annat som avgör hur meddelandet ska förmedlas eller uppfattas.

Enligt Schaffer (1995) är det viktigt att relationerna till de personerna som finns i barnens vardag fungerar bra och att deras dagliga erfarenheter är positiva för att de ska kunna utvecklas till psykiskt friska personer. Det sociala förhållandet som råder spelar då mindre roll.

Drugli (2003) menar att om man vill etablera en positiv relation till ett barn måste man inrikta sig på barnet som en individ – vem han eller hon är.

Drugli talar även om bekräftelse och tillit. Hon menar att alla barn behöver bekräftelse från viktiga vuxna. Genom att ge ett erkännande av barnet som person och genom att ge positiv bekräftelse på barnets handlingar förbättras dess självkänsla. När man bekräftar ett barn visar man att man har uppfattat barnets känslor och reaktioner.

Tillit är även det en viktig del när det gäller att stärka barnet. Det är nödvändigt för att kunna skapa positiva relationer. Om den vuxna vill ha tillit från barnet krävs arbete, man måste göra sig förtjänt av den. De vuxna måste visa att de finns till hands om så behövs, att de bryr sig och framför allt de gör allt för att barnet ska lyckas.

4.3.1 Samspel mellan föräldrar och barn

Evenshaug och Hallen (2001) menar att växa upp också innebär att barnen växer in och blir delaktiga i ett samhälle och en kultur som har bestämda traditioner, symboler, roller, normer, värderingar och beteendemönster. Värderingar och livsmönster möter barnen först och främst genom olika människor i deras närmaste omgivning. Mötet mellan barnen och den sociala och kulturella miljön, kallar vi för socialisation. I socialisationen har familjen en central och viktig

plats. Det beror främst på de två grundläggande förutsättningarna nämligen familjen och uppfostran. Familjen som primär faktor i socialisationen och uppfostran fungerar direkt eller indirekt som ett filter som mildrar andra former av påverkan. Socialisationen i familjen är beroende av vad som representeras av familjens inre och yttre beroendeförhållanden, till exempel föräldrarnas arbete, fritidssituation och familjens ekonomi. Familjen står även i ett ömsesidigt samspelsförhållande med andra socialisationsfaktorer – därmed kan den både påverka och påverkas av andra faktorer.

Även Asmervik, Ogden och Rygvold (2001) belyser funktionen av familjen som filter för olika former av påverkan från omgivningen. Familjen kan därmed minska eller neutralisera följderna av utifrån kommande påtryckningar. De säger också att utagerande barn ofta undviker föräldrarnas försök att kontrollera dem. Då är det extra viktigt att stärka föräldrarnas kompetens i det som avser uppfostran.

Evenshaug och Hallen (2001) säger att aggressiva uttryck hos barn ofta är ett spontant sätt för barn att visa att de är frustrerade, trötta eller arga. Dessa uttryck av aggression används vanligtvis då barnen ännu inte lärt sig att kontrollera och kanalisera till mer acceptabla former. Men ibland kan det också röra sig om ett medvetet sätt att kontrollera och styra sin omgivning. Om barnen lyckas med att sätta sina föräldrar på plats för att uppnå det de vill, kan ett sådant beteende finnas kvar långt upp i tonåren.

Hwang och Nilsson (1996) skriver i sin bok att ett socialt nätverk i form av grannar, vänner och släkt har extra stor betydelse för ensamstående föräldrar. Detta nätverk kan ge stöd, avlastning och social stimulans. De flesta av dagens barnfamiljer har ofta många sociala kontakter utanför familjen. Enligt modern forskning är det viktigt att stödja sådana nätverk. Dessa gör att familjemedlemmarna bättre tål kriser och spänningar av olika slag. De barn som har en stabil jagbild och en utvecklad jaguppfattning verkar ha lättare för det sociala samspelet och att vara tillsammans med andra barn.

Evenshaug och Hallen (2001) betonar vikten av att tonåringen känner att han eller hon har en trygg bas i familjen. Detta har stor betydelse då sökandet efter en identitet börjar. Undersökningar visar att de flesta tonåringar som är förvirrade och osäkra i sitt sökande efter en roll tillhör den grupp som har en dålig kommunikation med sina föräldrar.

4.3.2 Samspel mellan personal och barn

Evenshaug och Hallen (2001) menar att en bra förmedling av kunskap är beroende av pedagogens egen kunskap om det innehåll som ska förmedlas och att han eller hon känner de eleverna som undervisas. Alla som försöker sig på pedagogrollen kommer att ha ett förhållningssätt till eleven. Följaktligen arbetar pedagogen utifrån en underförstådd teori om elevernas psykologiska kapacitet för att förstå det innehåll som förmedlas. Det är av största vikt att istället för att fokusera på elevens bristfälliga kompetens, rikta uppmärksamheten mer mot elevens egen erfarenhetsvärld.

Det finns mycket som antyder att lärarnas förväntningar på elevens intellektuella insatser kan påverka dess arbeten i skolan. Både positiva och negativa förväntningar kan fungera som självuppfyllande profetior.

Hwang och Nilsson (1996) skriver om att i skolåldern blir barnen mer mottagligare för olika slags förstärkning. De reagerar på konkreta och tydliga förstärkningar, men även för uppmuntran, en berömmande blick eller annan uppmärksamhet.

Elevernas kompetens när det gäller olika uppgifter är avgörande för hur de ska kunna utveckla en god självkänsla. Det har naturligtvis även med elevens olika förmågor och färdigheter att göra. Men det är också något som kan förstärkas genom stöd och uppmuntran från omgivningen.

Drugli (2003) skriver i sin bok att det inte alltid är så lätt att få positiva relationer till eleverna även om man önskar så. En del elever kräver mycket uppmärksamhet, en del kan störa, vissa är omotiverade, medan andra drar sig undan och inte vill vara med. Det finns också elever som absolut inte vill göra det man ber dem om. Dessa barn gör att de vuxna oftast blir frustrerade och därmed reagerar med ilska, kritik och bestraffningar. Denna reaktion är lätt att förstå, men den hjälper inte eleven. För att kunna stödja sådana elever måste den vuxna klara av att bryta negativa känslor och samspelsmönster. Det måste alltid vara den vuxna som tar ansvar för att utveckla positiva relationer till eleverna. Som professionell måste man ta på sig ansvaret för det arbetet som går ut på att bygga upp positiva relationer.

Enligt Liljegren (2000) präglas barnet starkt under skoltiden av sin aktuella familjesituation. Oavsett hur hemmiljön fungerar har skolan en av sina största uppgifter i att försöka skapa bästa möjliga uppväxtmiljö för barnet. Ett barn som har en svår situation hemma överför detta till skolan. Det gör att den pedagogiska personalen kan råka i gungning i diskussioner om hur barnet ska hanteras. Personalen kan också skapa problem för barn som inte har några större svårigheter hemma. I skolan står barnet även i beroendeförhållande till en vuxen, först och främst till sin lärare.

4.3.3 Samspel mellan personal och föräldrar

Enligt Evenshaug och Hallen (2001) borde föräldrarna oftare uppfattas som en resurs och ett stöd för personalen i skolan snarare än tvärt om. Personalen skulle även de kunna se det som en uppgift att vara ett stöd till föräldrarna och familjen.

Evenshaug och Hallen menar att undersökningar gjorda genom klassrumsobservationer har visat att lärare har en tendens att behandla eleverna på väldigt olika sätt, beroende på vilka förväntningar som han eller hon ställer på eleven. Liksom föräldrarna och andra auktoritetsgestalter förmedlar läraren normer, värderingar och beteendemönster både genom sig själv som förebild och genom vad de säger. Inte minst läraren sätter sin personliga prägel på det sociala samspelet mellan eleverna i klassen.

Vidare skriver de att en viktig del i dagens familjepedagogiska stödåtgärder är arbetet att stärka eller upprätta informella nätverk i familjernas närmiljö, så att föräldrarna kan stötta varandra i arbetet med att uppfostra sina barn.

Enligt Liljegren (2000) kan skolan utgöra en källa till stress eller stöd både för familjen och barnet, vilket resultatet blir beror på hur den fungerar. Det kan uppstå en olycklig växelverkan mellan skolmiljö och hemmiljö. Då kan skolan bli en stresskälla för familjen.

Det är särskilt viktigt att inte bara se problemet utan hela tiden försöka att se möjligheterna. Det är lätt och frestande för den pedagogiska personalen att se familjen som en problemkälla eller vice versa. Det gäller för både personal och föräldrar att tydliggöra en gemensam grund för det fortsatta arbetet med eleven. Tillsammans ska de försöka finna positiva stöd- och samverkansformer.

4.4 Vad säger våra styrdokument

Jag har här valt att studera de dokument som är viktiga att ha i åtanke då vi utför vårt arbete med familjeklassen.

4.4.1 Skollagen (1985:1100)

Skollagen är upprättad av riksdagen och innehåller de grundläggande bestämmelserna om förskolan, skolbarnomsorgen, skolan och vuxenutbildningen.

I kapitlet Allmänna föreskrifter 2 § skriver man om utbildning för barn och ungdom. Där påtalas det att alla barn och ungdomar ska ha samma tillgång till utbildning i den offentliga skolan. Detta gäller oavsett vilket kön man har, var man bor eller vilka ekonomiska eller sociala förhållande som råder.

I 4 kapitlet 1 § står det att grundskolans utbildning ska förbereda eleverna för att kunna delta i samhällslivet och ge dem en grund för en gymnasieutbildning. Här betonas att det finns en särskild skyldighet gentemot de elever som har svårigheter med sitt skolarbete.

Vidare står det sedan i 2 § att eleverna ska få vara med och bestämma hur deras utbildning ska se ut. Det är dock viktigt att man anpassar bestämmanderätt till deras ålder.

4.4.2 Lpo-94

I Lpo-94 betonar man att skolan och vårdnadshavarna gemensamt har ansvar för barnens skolgång. Tillsammans har man också ett uppdrag att skapa bästa möjliga förutsättningar för barnens utveckling och lärande. Man talar även om att alla som arbetar i skolan ska se till att det finns ett bra samarbete med föräldrarna som utvecklar skolans verksamhet.

Lärarna har en skyldighet att ta hänsyn till varje elevs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande. Han eller hon ska också hålla sig informerad om elevens personliga situation samt respektera den enskilda elevens integritet. Det finns även en skyldighet att ge ett särskilt stöd till elever med svårigheter.

Rektorn ansvarar för att undervisning och elevvårdsarbetet bedrivs på ett sätt så att eleverna som är i behov av särskilt stöd får tillgång till detta. Dessutom ska rektorn se till att det finns en kontakt mellan hem och skola om det skulle uppstå problem för eleven. Han eller hon ska även se till att personalen får adekvat fortbildning så att de kan utföra de arbetsuppgifter som blir ålagda dem.

4.4.3 Salamancadeklarationen

Salamancadeklarationen har fått sitt namn från den spanska staden Salamanca där drygt 300 deltagare representerade 92 regeringar och 25 internationella organisationer samlades den 7-10 juni 1994 för att förverkliga målet om utbildning för alla och att diskutera de grundläggande kursändringar som krävs för att främja principen om en integrerad skolgång.” Detta innebar att göra det möjligt för skolorna att betjäna alla elever, i synnerhet dem som har behov av särskilt stöd.

I Salamancadeklarationen står bland annat följande:

2) Vi tror och deklarerar att

- varje barn har unika egenskaper, intressen, fallenhet och inlärningsbehov,
- utbildningssystemet skall utformas och utbildningsprogrammen genomföras på sådant sätt att den breda mångfalden av dessa egenskaper tillvaratas,
- elever med behov av särskilt stöd måste ha tillgång till ordinarie skolar som skall tillgodose dem inom en pedagogik som sätter barnet i centrum och som kan tillgodose dessa behov,

(Salamancadeklarationen och Salamanca +5, nr 1 2001, s.16)

5 METOD

5.1 Allmänt om metod

Det finns två olika sätt att ta sig an samhällsvetenskapliga frågor, antingen med kvalitativa eller kvantitativa metoder. Oavsett vilken metod man väljer så har de olika metoderna starka eller svaga sidor. När man väljer är det viktigt att utse metod som bäst kan belysa det problemområdet som ska undersökas.

Den kvantitativa undersökningen har sin styrka i att den kan inhämta information från många personer och den är också upplagd så man kan göra statistiska generaliseringar. Den ger oss därmed en tvärsnittsinformation om vilka uppfattningar och vilket förhållningssätt som gäller. Den kvantitativa metoden är med andra ord strukturerad. Den passar dock inte så bra när det gäller information angående sociala processer. Där skapar däremot den kvalitativa metoden en bra helhetsbild och en god förståelse.

Den kvalitativa undersökningen har sin styrka i att den beskriver en situation i sitt sammanhang. Det är även en metod där man kan ändra på upplägget under själva genomförandet av undersökningen, detta skapar en öppenhet inför bemötandet av de olika undersökningsenheterna. Undersökningen ges därmed en stor flexibilitet och en öppenhet för ny kunskap och ny förståelse. Flexibiliteten kan också vara en svaghet då det gör att det blir svårt att jämföra information, då forskaren kan ha haft olika upplevelser av problemen samt att insamlingen av informationen kan ha skett under helt olika förhållanden. Grovt förenklat kan man säga att den kvantitativa metoden omvandlar informationen till numerisk data medan den kvalitativa metoden använder sig av texter.

Vilken metod man än väljer så är det viktigt att den ska fungera som ett arbetsredskap för att bättre förstå det samhället vi lever i och hur individer, grupper och institutioner påverkar varandra. Innan man bestämmer vilken metod som ska användas är det viktigt "...att lära sig

både kvalitativa och kvantitativa metoder – först då kan vi veta vilka begränsningar och möjligheter som ligger i respektive angreppssätt”(Holme & Solvang, 2006, s.87).

5.2 Metodval

Fallstudien är en metod som inriktas på många variabler som finns i den företeelse eller det skeende man studerar. I min undersökning vill jag belysa fallet familjeklass utifrån tre olika variabler, nämligen eleven, föräldrarna och pedagogerna. Genom att undersöka hur de personer som deltar i familjeklassen upplever sin närvaro där samt att försöka förstå vad som händer i processen mellan föräldrar och elever och vad det är som gör att elever väljer att ändra sitt beteende får jag ett helhetsperspektiv. När det gäller pedagogiska undersökningar som vill belysa ett praktiskt problem utifrån ett helhetsperspektiv är fallstudien en bra metod. Fallstudien är även en bra metod om man vill skaffa sig djupare kunskaper om en situation och hur de inblandade personerna tolkar denna. Den lägger fokus mer på process än produkt. Jag anser därför att fallstudien är en metod som ger mig bästa möjligheten att utveckla min kunskap om hur elever, föräldrar och mentorer uppfattar familjeklassen och därmed ger det mig nya kunskaper inom det specialpedagogiska området.

Att vilja veta mer om allt detta, och att vilja tillföra den praktiska pedagogiken något, leder ofta till att man ställer sig frågor eller möter problem som är möjliga att utforska. Ibland är fallstudier det bästa metodvalet (Merriam, 1994, s.17).

Om jag istället hade valt en enkätundersökning hade jag missat möjligheten att kunna ställa följdfrågor som ytterligare fördjupat förståelsen. Denna möjlighet får jag dock genom intervjun. Intervjun består av 14 frågor som belyser familjeklassens betydelse och hur det upplevs att delta i projektet. (bilaga 1)

5.3 Undersökningsgrupp

Jag valde att göra min studie i en mellanskånsk kommun. I den kommun där jag valde att göra mina intervjuer och observationer har man arbetat med familjeklass sedan ht-06. För

närvarande finns två klasser igång. En klass bedrivs måndag och torsdag förmiddag mellan 9.00-12.00 och den andra klassen bedrivs tisdag och torsdag eftermiddag mellan 12.30-15.00. När jag utsåg kommun var det viktigt att det fanns fungerande familjeklasser på en år 7-9-skola. Skälet till att jag bestämde mig för just denna åldersgrupp är att eleverna där är äldre och kan formulera sig i en intervju.

Hade jag istället valt en kommun där arbetet med familjeklass pågått under en längre tid hade jag haft ett större urval elever och föräldrar, men då hade jag inte haft möjligheten att intervjua elever i år 7-9 då dessa klasser inte arbetar fullt ut med familjeklass i dess ordinarie form. Fördelen med att intervjua äldre elever är även att de kan förstå vilka förändringar som skett och varför.

Till intervjuerna valde jag två elever, två föräldrar och två pedagoger (elevernas mentorer) ur familjeklassen. När jag gjorde mitt urval var det viktigt att främst eleverna men även att deras föräldrar kände sig trygga och visste vad familjeklassarbetet innebar. När det gällde lärarna så gjordes där inget urval utan de blev intervjuade för att de var mentorer till de utvalda eleverna.

Anledningen till att jag valde två personer i varje kategori är att jag ville få in olika perspektiv på hur familjeklassen uppfattas? Urvalets antal i varje kategori grundar jag på att arbetet inte fick bli för stort, då tiden inte skulle komma att räcka. Jag tror inte heller att kvaliteten på arbetet hade blivit större eller resultat annorlunda vid ett större antal urvalspersoner.

5.4 Genomförande av undersökningen

Jag började med intervjuerna ganska omgående under vårterminen -07, då dessa var tidskrävande och att det skulle finnas tid till ytterligare frågor till intervjupersonerna om så skulle behövas. Jag tillfrågade muntligen de personer som skulle intervjuas. Anledningen till att jag valde att göra det muntligt var att jag redan var en känd person för dem då jag arbetar i familjeklassen Om intervjupersonerna inte hade velat delta i undersökningen, tror jag att de hade förmedlat detta.

5.5 Databearbetning

Alla personer som intervjuades fick svara på samma frågor. I bearbetningen av intervjumaterialet använde jag mig av meningskategorisering. De sex intervjuerna kategoriserades för att uppnå syftet med min undersökning, beskriva vad familjeklass är samt att se om familjeklass kan användas som ett specialpedagogiskt verktyg. Utskrifterna av de sex intervjuerna omfattade slutligen 17 sidor. Intervjuerna granskades utefter fyra frågeställningar. Varje frågeställning bröts ner till ett antal underkategorier. Intervjuerna bearbetades utifrån dessa underkategorier. Materialet kom sedan att sammanställas och redovisas. Kategoriseringen gjorde det möjligt att uppnå syftet med min undersökning. För att tydliggöra undersökningen ytterligare valde jag att ha med citat från intervjupersonerna.

5.6 Tillförlitlighet

Med reliabilitet menas hur bra mätsäkerhet eller tillförlitlighet undersökningen har. De intervjufrågor jag valt anser jag vara relevanta för att kunna spegla vad familjeklass är. Jag tror även att urvalet av de intervjupersoner kan ge en bra genomsnittsbild.

Trots att det bara är ett litet urval av personer som blev intervjuade så anser jag att om en annan forskare gjort en liknande undersökning hade han/hon nått ungefär till samma resultat och tolkningen hade blivit likartat. Detta antagande grundar jag på att jag diskuterat familjeklass med kollegor som arbetar i verksamheten. De anser att det är högst troligt att resultaten är trovärdiga. Jag har även varit på studiebesök i familjeklass i Danmark, där mitt resultat bekräftades. För att öka trovärdigheten ytterligare har jag använt mig av en neutral bisittare då jag sammanfattade intervjuerna.

Med validitet menas om mätinstrumentet mäter de färdigheter eller områden den avser att mäta. Frågorna lämnades ut några dagar innan intervjun genomfördes för att personerna skulle kunna förbereda sig. Under intervjuerna användes en diktafon för att senare kunna lyssna på och skriva ut samtalet.

För att minimera risken att jag missuppfattat eller missat någon information då jag intervjuade, har jag låtit urvalspersonerna läsa igenom de utskrivna intervjuerna och ge sitt godkännande till att jag uppfattat informationen korrekt.

När det gäller urvalspersonerna, kan det eventuellt finnas en felkälla i föräldrarnas svar, då dessa investerat mycket av sin tid för att medverka i familjeklassen. Detta kan innebära att man värderar resultatet av familjeklassen till högre än vad det är. Att jag var känd i familjeklassen och av de personerna som blir intervjuade tror jag var en tillgång då de kände sig trygga och avslappnade tillsammans med mig. Intervjupersonerna pratade öppet och gärna om sina upplevelser i familjeklassen. Därför tror jag inte att intervjusvaret påverkades. Det finns även en fara att jag missat den tysta kommunikationen det vill säga kroppsspråk och så vidare då jag är ensam vid intervjutillfällena. Däremot anser jag att de gemensamma resultaten från alla intervjuerna ger en acceptabel tillförlitlighet.

5.7 Etik

I mina intervjuer har jag valt att arbeta utifrån de etikregler som gäller för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.

Jag informerade de berörda informanterna om vilken uppgift forskningsarbetet hade och om vilken uppgift de hade som informanter. Jag talade också om att de hade rätt att avbryta intervjun när de så önskade utan att ange något skäl till detta.

Jag informerade även om att de själv hade rätt att bestämma över sin medverkan, och eftersom jag intervjuade två personer som var under 15 år bad jag om vårdnadshavarens tillstånd att göra detta.

Informanterna lovades största möjliga konfidentialitet genom att deras intervjuer avidentifierades och numrerades vid utskrift.

Jag informerade också om att intervjuerna endast skulle användas i forskningsändamål och inte i andra syften.

6 RESULTATREDOVISNING

Resultatet har fokuserats kring fyra stora grupper som tydliggjordes vid genomgången av intervjuerna. Dessa huvudgrupper är ”vilka behov har eleverna som går i familjeklassen”, ”vilka insatser behövs för att tillfredsställa elevernas behov”, ”vad blev resultatet av deltagandet i familjeklassen” och ”vilka farhågor fanns inför ett deltagande”. Bakom huvudgrupperna finns sedan ett antal undergrupper som kommer att redovisas var för sig.

6.1 Elevernas behov

I intervjuerna framkom att elever, föräldrar och mentorer ser ett behov hos eleven som gör att de har valt att delta i familjeklass. Behovet behöver inte bara vara förmedlat av eleven själv, utan kan även framföras av förälder eller mentor. Det behov som fanns kan vara av olika karaktär men de har gemensamt att de är en förutsättning för att eleven ska kunna hantera sin skolsituation.

6.1.1 Behov av kunskap

En viktig del i skolan är kunskapen. Eleverna gav ett tydligt uttryck för att kunskapen behövs för att de ska klara av sin skolsituation, mer de inser att för att kunna nå fram behöver de stöd och hjälp då flera av dem har haft stor frånvaro eller uteblivit från ett flertal av lektionerna. Föräldrar och pedagoger var överens med eleverna gällande vikten av kunskap. Detta visade sig i uttryck som ”han behöver få rätsida på sitt skolarbete...” eller ”hon behöver börja sköta skolan...”.

Eleverna relaterade även kunskapen till betygen. För dem fanns det ett behov att försöka förbättra betygen, vilket är en stor och viktig del av skolan då man går i år 7-9. Så här säger en elev; ”Det har blivit ett positivt resultat i skolan. Det känner jag på mig. Proven går bra, nu kan jag nästan dubbelt så mycket som innan”.

Eleverna uttryckte även en oro för hur de ska hinna med sitt skolarbete och att de där har ett stort behov av stöd då det nu krävs ett stort och för dessa elever nytt ansvar att sköta sina åtagande.

6.1.2 Lugn och trygghet

Ett behov som visade sig tydligt hos både elever och deras föräldrar var kravet på en lugn och trygg arbetsmiljö. Eleverna påpekade att man måste få arbetsro för att kunna koncentrera sig och därmed bli en lugnare elev. En elev uttrycker sig så här; ”Man får lugn och ro, och man koncentrerar sig bättre”.

Föräldrar och pedagoger betonade behovet av ramar och gränser, samt att de vuxna behöver återställa hierarkin i familjen. Detta skapar i sin tur trygghet. Föräldrarna ville även betona vikten av bekräftelse, en förälder sade så här: ”Kan man inte få hjälp av mamma och pappa med skolan, ja då bryr de sig inte längre.”

6.1.3 Tidigare problem

Här är det uteslutande föräldrar och mentorer som tar upp tidigare problem som eleverna har haft.

Det de flesta eleverna behöver få rätsida på är sitt skolarbete. Då menar de vuxna att skolket ska upphöra, läxor ska skötas och att de ska kunna vistas i klassrummet utan att störa de andra eleverna. Pedagogerna menade också att många av eleverna är oroliga och hade ett stort behov av vuxna som kunde hjälpa dem att ta itu med detta. En förälder talar om tonårsproblem och att tonåringen alltid tror att ”gräset är grönare på andra sidan”. Hon menade att det är viktigt för dem att höra att andra föräldrar också kunde ha liknande regler, men att de vuxna måste styra upp och hjälpa barnen för att de ska kunna utvecklas att ta egna beslut.

6.1.4 Behov av förändring

När det gäller behov av förändringar som inte handlar om kunskap är det även här föräldrar och mentorer som påtalar detta. Så här beskriver en förälder det;

.... hon har varit uppskruvad till hundra procent innan, irriterad, arg, förbannad, alla har varit jättekassa och även hemma var vi rent värdelösa.

Tanken på vilken förändring som måste ske sågs på olika sätt och förslagen var många. Den mest dominerande förändringen var att skolsituationen måste bli bättre, att skolan skulle skötas för att eleven senare ska kunna klara av ett arbete. En förälder påtalar behovet av att kunna kontrollera sitt humör och en annan förälder betonar behovet av att lära sig påbörja ett arbete. Samtliga föräldrar ansåg att de hade ett behov av att få en annan syn på sitt barn och på tonåringen.

6.2 Insatser och vinster

Vid genomgången av intervjuerna blev det tydligt vilka insatser som elever, föräldrar och mentorer upplevde att familjeklassen gav. Det visade sig även att deltagandet i familjeklassen hade givit främst föräldrarna ”vinster” som de inte hade räknat med. Dessa insatser hade varit svåra att uppnå på något annat sätt då de förutsätter att alla tre komponenterna finns närvarande nämligen elev, förälder och pedagog.

6.2.1 Samspelet mellan förälder och barn stärks

Elever, föräldrar och pedagoger var tillsammans överens om att när relationen mellan föräldrar och barn blir bättre ökar även elevens prestationsförmåga i skolan. Föräldrarna ger uttryck för att deras barn berättar mer om skolan och arbetet som sker där och att de oftare ber om hjälp med sitt skolarbete, dessutom är det en förälder som menar att hennes egna kunskaper har blivit bättre sedan hon har varit med sitt barn i skolan.

Eleverna menar att det är lättare att prata med sina föräldrar när de förstår hur skolan fungerar och när de vet vilka krav skolan ställer på eleven. En elev säger så här; ”Hemma kommer jag och mamma bättre överens, vi kan prata om allting”.

Gemenskapen som föräldrar och elever får då de arbetar tillsammans ses som positivt främst av föräldrarna, men även av mentorer. Så här uttrycker sig en mentor; ”Man kan bygga upp en relation till det bättre. Och det gagnar ju skolan och det är kanske det som är den största vinsten”. Föräldrarna ser det även som en investering som de gör i sitt barn, där de kan vara just den viktiga vuxna som deras son eller dotter behöver ha tillgång till. En förälder ser det dessutom som en tids- och problembesparing att vara i skolan två gånger i veckan. Så här säger hon;

Man kan ju bestämma att nu har jag detta att göra och så sitter man och gör det på skoltid istället för hemmatid. När man kommer hem orkar man inte, då ska det lagas middag och det ska städas och fixas. Dessutom ska man då ha en tonårings läxor också, det håller inte, de får sköta det själv och då kan det bli problem.

Föräldrarna betonar att när relationen stärks blir det lättare att sätta gränser, något som de är överens om att deras tonåringar behöver.

6.2.2 Föräldrarna som en resurs

Tidigare har jag pratat om elevernas behov av trygghet. En resurs som föräldrarna kan tillföra är just trygghet. Detta anser både pedagoger och föräldrar. Detta sker genom att de medverkar i skolan och därmed vet vilka krav som de kan ställa på sitt barn. Sonen eller dottern vet då att föräldern är informerad om vilka läxor de har och vilka krav som skolan ställer. Känslan av trygghet fungerar även på motsatt håll, då eleven är närvarande i skolan vet föräldrarna att deras barn sköter det arbete som är ålagt honom eller henne och kan känna sig trygga med det.

Det som elever, föräldrar och pedagoger ansåg var den viktigaste resursen var att föräldrarna kunde hjälpa till med skolarbetet. Det gjorde att arbetsbördan på eleverna upplevdes som lättare och de började ta sig an mer skolarbete. En elev säger så här om sin förälders medverkan i skolan; ”Jag behövde mycket hjälp med skolarbetet och det har jag fått av mamma”. Föräldrarna och mentorerna anser att föräldrarnas närvaro i skolan ger dem mer insyn i ”skolans värld” samt en positivare kontakt mellan hem och skolan, vilket i slutändan gagnar eleven.

6.2.3 Samspel mellan pedagog och elev

Eleverna upplever att de blir sedda och får beröm och bekräftelse i större utsträckning efter att de har börjat i familjeklass. De tror att pedagogerna nu ser att de försöker sköta sig och att de klarar allt fler prov. Att få beröm och bli bekräftad är en viktig del även för pedagogerna, de är medvetna om att eleverna är i behov av detta. Pedagogerna tycker även att det ger mer beröm till dessa elever än de gjort innan. En förälder säger att hennes barn har börjat gilla lärare som inte har gillats innan och att barnet numera går på alla lektioner. Detta ser hon som mycket positivt och är glad över att relationerna fungerar mycket bättre.

6.2.4 Socialt nätverk skapas

Föräldrar och elever upplever det som mycket positivt att tillhöra en grupp. Gruppen ger trygghet men även igenkännande. En förälder säger så här om familjeklassens funktion;

För den samvaron vi har mellan föräldrarna när vi sitter och pratar den ger väldigt mycket. När jag varit sjuk någon gång så är det den jag har saknat.

Både föräldrar och elever talar om hur viktigt det är att veta att man inte är ensam i den situationen man befinner sig i. Det ger en styrka att fortsätta att kämpa. Föräldrarna talar även om att det är utvecklande och positivt för dem själva att träffas med de andra familjeklassföräldrarna. De ger varandra tips och råd på hur olika problem kan lösas, vilket ger familjeklassen ett bra innehåll. Detta beskriver en förälder på följande sätt;

Man diskuterar olika problem med de andra föräldrarna som är i familjeklassen, man utbyter erfarenheter, man kan ge och ta av andras problem.

Föräldrarna menar att deras tonåringar numera tycker det är roligare att gå i skolan tack vare att de tillhör familjeklassen och den gruppkänsla som finns där.

6.3 Resultatet av deltagandet i familjeklass

När man börjar i familjeklassen läggs allt fokus på beteendeförändringar. Det är kring dessa det skrivs mål som ska uppnås. Dock stannar oftast inte framgångarna vid detta utan efter intervjuerna ser vi att även skolkunskaperna förbättras på olika sätt.

6.3.1 Positivt beteende och insikt

Beteendeförändringarna är många men de har gemensamt att de på olika sätt har hjälpt eleverna att hantera sin skolsituation på ett annorlunda sätt. Föräldrar och pedagogerna ser att elevernas närvaro ökar och att deras vilja att ta tag i saker har blivit bättre och att de är mer koncentrerade. Elever och föräldrar menar att de kunskaper som tonåringarna har tar de tillvara och använder på ett annat sätt. Detta gör att eleverna ser andra lösningar på sina problem än de gjort tidigare.

Pedagoger, föräldrar och elever anser att eleverna presterar mer och att de tycker att skolan är viktigare nu än tidigare, vilket också medför att betygen ses som allt viktigare och värda att kämpa för. Så här berättar en elev; ”Jag satsar mer nu och gör MVG uppgifter istället för G för man vill ju ha MVG i ämnena”.

Eleverna anses också vara gladare och mycket mer positiva enligt sig själva och föräldrarna. Föräldrarna förmedlar att eleverna har förändrats hemma, de är lättare att samtala med och antalet konflikter har minskat. De har även lättare att låta de vuxna bestämma. Eleverna i sin tur menar att de nu har upptäckt att de behöver de vuxnas hjälp för att kunna utvecklas och att de inte klarar allt på egen hand trots att de är tonåringar.

6.3.2 Uppnådda skolrelaterade mål

Alla de personer som deltog i min intervju var överens om att eleverna nu uppnår ett betydligt bättre resultat i skolan. De gör sina läxor, redovisar de uppgifter de blir tilldelade, samt når godkända resultat på proven. Dock vill en pedagog påpeka att det ibland ser ett och annat steg tillbaka. Föräldrar och elever är medvetna om att de måste fortsätta att kämpa. Föräldrar och pedagoger menar att det hänger ihop med att eleverna nu även har ett trevligare uppförande hemma, eller som en pedagog uttrycker det; ”Återställandet av hierarkin är inte helt oviktig”.

6.4 Farhågor

Även om det kan tyckas att resultatet bara har varit positivt så har det framkommit farhågor och funderingar om familjeklass då jag intervjuade.

6.4.1 Prestationer

En förälder säger att hon var väldigt skeptisk till att delta i familjeklassen när hon först fick erbjudandet. En pedagog säger att det finns skillnad på prestationerna i de flesta ämnena men ännu inte i alla, och menar att "hade det gått för fort hade det varit för bra". En annan pedagog hade inte så stora förväntningar på att familjeklassen skulle fungera, men säger också att det har blivit mycket bättre än väntat.

6.4.2 Information

En negativ aspekt som också nämns är att informationen kring familjeklassen kunde ha varit bättre, då hade kanske förväntningarna varit högre och inställningen en annan när föräldrar och elever valde att tacka ja till erbjudandet om familjeklass.

7 ANALYS

Antonovsky talar om hur det är viktigt att varje individ känner att han eller hon har en känsla av sammanhang, där förutsättningar och förväntningar hänger samman med de resultat som individen presterar.

I min undersökning uttryckte de intervjuade personerna att det fanns någon form av behov då man valde att delta i familjeklassen. Elever, föräldrar och mentorer sökte efter något sätt att hantera det läge de inte klarade av. Enligt Antonovskys teori är det viktigt att individen känner att han eller hon kan kontrollera den situationen som de har hamnat i. Annars skapas en förvirring och hjälplöshet som är oerhört stressande. Resultatet blir inte sällan att eleven eller föräldern istället ger upp.

Antonovsky talar om vikten av att skapa sig en bild av personens liv för att förstå vad som skapat det tillståndet individen befinner sig i, för att senare kunna ägna all energi till att lösa problemet. I familjeklassarbetet väljer man istället att inte titta på bakomliggande orsaker till problemet utan fokuserar sig på att hitta lösningarna.

När eleven börjar familjeklassen skrivs tre till fyra mål som handlar om att förändra ett beteende. När målen skrivs är det viktigt att mentorer, föräldrar och inte minst eleven deltar. Eleven är en mycket viktig länk i detta, då han eller hon är den som ska utföra förändringen och dess delaktighet är då nödvändig. Antonovsky skriver om vikten av att vara delaktig i de beslut som tas kring en individ. Om man inte känner medbestämmande kring beslut så finns det risk för att man krymper till objekt och att världen då upplevs som likgiltig. Ett medbestämmande påverkar resultaten i positiv riktning och gör att man ansvarar för sitt handlande.

Målen som skrivs formuleras alltid i positiv anda och aldrig i negationer. Det är viktigt då det är noga med att belysa det som fungerar. Det blir både lättare och roligare att arbeta med uppgiften då. Antonovsky talar om att se det salutogena, det friska. Han menar att för att kunna få en spiral som rör sig framåt behöver man betona det som fungerar. Han nonchalerar dock inte det som inte fungerar, han menar att det är viktig information för dem som arbetar runt om personen. Detta för att kunna skapa förutsättningarna för det friska samt att lägga energin där istället.

Enligt Antonovsky är det viktigt att det finns en social uppskattning för det arbetet individen gör eller det goda beteendet som individen har. Detta betonas även av eleverna i intervjuerna, de menar att deras motivation höjs och att de presterar bättre då de får beröm.

Antonovsky betonar att föräldrarna är viktiga personer kring barnen när det gäller vilken känsla av sammanhang barnen ska få. Med det menar han att föräldrarnas syn på hur man löser problem överförs till barnen. Detta i sin tur blir deras verktyg till hur man löser problem. Denna syn beskrivs på ett liknande sätt av elever, föräldrar och mentorer i de intervjuer jag har gjort. Intervjupersonerna beskriver där att när föräldrarna började intressera sig för sitt barns problem i skolan och dessutom ha en vilja att lösa dem, inverkade det på elevernas sätt att vara samt på hur de hanterade sina skolproblem.

Att ha en vuxen bredvid sig som kunde hjälpa till att strukturera och diskutera kring de uppgifter som skulle göras medförde att eleverna klarade sin skola bättre och var mycket lugnare, dessutom ökade deras koncentration. Detta ledde till att eleverna blev mer motiverade till ett skolarbete och även började sträva efter att få betyg eller att höja de betyg de hade. Detta stämmer mycket väl överens med Antonovksys teori om KASAM. *Begripligheten* blir större, det vill säga man får struktur på sitt arbete och informationen känns sammanhängande och inte kaotisk. *Hanterbarheten* blir bättre, man känner att man har tillräckligt med resurser för att klarar av det stimuli man möter och det känns som man har kontroll. Detta gör att skolan upplevs som *meningsfull*, man blir motiverad skolan blir viktig och har en betydelse.

I min undersökning belyser främst elever och föräldrar hur viktigt och tillfredställande det känns att tillhöra en grupp. I gruppen kan de känna sig som en av många andra och främst av

allt känna trygghet och få stöd. Antonovsky diskuterar också om gruppens betydelse. Han menar att gruppen utgör en ram för hur man kan tolka och organisera sitt liv. Olika grupper belönar olika saker. Är det då så att föräldrarna, skolan och den gruppen som tonåringen identifierar sig med belönar samma beteende blir detta mycket enklare för tonåringen ”att bli någon” på rätt sätt och inte behöva utmana de olika grupperna mot varandra. Detta i sin tur ökar barnets KASAM det vill säga känsla av sammanhang.

I min undersökning har det framkommit att hierarkin kring eleven är oerhört viktig. Barn trivs och fungerar bäst då det finns tydliga, bestämda och trygga vuxna som kan bestämma och ta de besluten som är svåra och som det är svårt för barnen att se konsekvenserna av. Detta tillsammans med stor KASAM skapar trygga och motiverade elever.

8 DISKUSSION

Att få arbeta med familjeklass är mycket intressant och givande. När man ser hur föräldrar och elever sitter tätt tillsammans och jobbar verkar det mycket enkelt, men processen är lång och det som inte har fungerat under en lång period byggs inte upp på några veckor. Detta är ett arbete som påbörjas i familjeklassen, men som måste fortsätta under lång tid jag kanske hela tiden eleven finns i skolans värld. Föräldrar, elever och pedagoger måste samarbeta.

8.1 Elevernas behov

Innan eleven börjar i familjeklassen finns ett behov av att något måste förändras kring elevens skolsituation. Detta behov formuleras lite olika beroende på vem det är som beskriver problemet. För eleverna är behovet av kunskap och betyg viktigast. Betygen är en bedömning som till stor del talar om vem du är och hur din framtid kommer att se ut, då betygen ligger till grund för vilket arbete du kommer att få. Detta skriver även Evenshaug och Hallén (2001) om när de säger att skolprestationerna är av stor betydelse för elevernas självförtroende. Det finns ett tydligt samband mellan skolprestationer och självkänsla. De menar också att fastställandet av en yrkesidentitet är viktig för identitetsutvecklingen. Yrkesvalet bestämmer i stor omfattning vilken levnadsstandard de kommer att få och därmed även identiteten och statusen.

Föräldrarna och mentorerna ser även andra behov då familjeklassen kommer ifråga. De talar om lugn, trygghet men även om ett behov av ramar och gränser. Många av eleverna beskrivs också som oroliga. Kravet på tonåringen är stor när de går i år 7-9. De har gått från en ansvarig lärare till flera lärare. Nya ämnen har tillkommit och de börjar bli stora nog att ansvara för sina handlingar. Hemma ställs det även där nya och högre krav på dem. Detta

stämmer väl överens med Maltén (1992) som skriver att ungdomarna är inne i en utvecklingsfas då det råder stor osäkerhet och ofta dåligt självförtroende. Under denna period försöker tonåringen vara så lik de andra i gruppen som möjligt. Har tonåringen då fel anknytning kan utgången bli negativ.

Det diskuteras om tonårsproblem och vad det innebär. Tonåringar som ofta vill jämföra och ta nytta av det som gagnar dem bäst. Familjerna hanterar sina problem lika, vilket ibland är till fördel och ibland till en nackdel för just den tonåringen. Minichin och Fishman (1990) ser också detta och skriver att när barnen börjar skolan så inträder en förändring i familjen. Den tvingas nu att skapa en relation till skolan. Familjen tvingas att utveckla nya mönster kring skolarbete, läxor, fritid med mera. Barnet i sin tur lär sig nya saker i familjesystemet. De undersöker hur kamraterna har det och vilka regler som gäller i deras familjer, detta måste sedan den egna familjen förhandla om och justera sina regler efter.

8.2 Insatser och vinster

De insatser som görs i familjeklassen handlar mycket om att förbättra samspelet mellan föräldrar och barn. Att bygga upp positiva relationer mellan föräldrar och barn visar sig vara en god investering för skolan. Eleverna som deltar i familjeklassen har ibland tagit över kommandot där hemma och tolererar inte att någon kan bestämma över dem. Genom att föräldern är i skolan tillsammans med sitt barn får de större förståelse för det som sker i skolan, samtidigt som eleven vet att föräldrarna har tillräckligt mycket information för att kunna ställa krav som gäller skolarbetet. Detta underlättar också när det gäller gränssättningar som berör barnets fritid. Evenshaug och Hallén (2001) menar att aggressiva uttryck hos barn ofta är ett spontant sätt för barn att visa att de är frustrerade, trötta eller arga. Dessa uttryck av aggression används vanligtvis då barnet ännu inte har lärt sig att kontrollera och kanalisera sina reaktioner. Men ibland kan det röra sig om ett medvetet sätt att kontrollera och styra sin omgivning. Om barnet lyckas med att sätta sina föräldrar på plats för att uppnå det de vill, kan ett sådant beteende finnas kvar långt upp i tonåren.

Föräldrarna ser arbetet i familjeklassen som en investering i sitt barn. De investerar i tid och detta betalar sig senare i form av att barnet sköter sitt arbete. Även Schaffer (1995) skriver om vikten av att relationerna till de personerna som finns i barnets vardag fungerar bra och att

deras dagliga erfarenheter är positiva för att de ska kunna utvecklas till psykiskt friska personer. Det sociala förhållandet som råder spelar då mindre roll.

Det är inte alltid så enkelt att vara ung idag, vilket ställer ett stort krav på dem som är föräldrar till tonåringar. Föräldrarna berättar att de har fått en annan syn och förståelse för sitt barn då de har medverkat i familjeklassen, vilket gör att deras samspel och kommunikation utvecklas till det bättre.

En annan stor vinst som görs i familjeklassen är att man använder föräldrarna som en resurs. För eleven blir det en trygghet att ha en vuxen som de känner i närheten när de arbetar. Denna vuxna kan hjälpa till genom att förenkla och förklara för eleven på ett sätt så han eller hon förstår. Därmed blir arbetsbördan för eleven lättare, samtidigt får föräldrar och barn göra något viktigt tillsammans.

När föräldrarna finns i skolan blir tillgängligheten till det egna barnets lärare bättre. Samtalet behöver då inte bara handla om det som inte fungerar utan man kan fokusera på positiva saker samt att tillsammans planera för att elevens arbete ska förlöpa på ett så enkelt och bra sätt som möjligt. Detta ses som positivt av föräldrar och pedagoger. Både Evenshaug och Hallén (2001) samt Liljegren (2000) skriver om vikten av att föräldrar och personal försöker se varandra som ett stöd och samverka istället för att motverka varandra.

Eleverna som deltar i familjeklassen upplever att deras samspel med pedagogerna i skolan har blivit mycket bättre. Pedagogerna ser deras förbättringar och är noga med att berömma deras framsteg. Detta är en viktig del av att eleverna sedan satsar ytterligare och därmed strävar ännu högre.

Den största vinsten med familjeklassen är att det skapas en gemensam grupp som både föräldrar och elever tillhör. I denna grupp diskuteras problem och lösningar. Gruppen ger trygghet till dess medlemmar och de känner att de inte är ensamma med sina problem. Detta gäller inte bara min undersökning. Även Hwang och Nilsson (1996) skriver att ett socialt nätverk i form av grannar, vänner och släkt har extra stor betydelse för främst ensamstående föräldrar. Detta nätverk kan ge stöd, avlastning och social stimulans. De flesta av dagens barnfamiljer har ofta många sociala kontakter utanför familjen. Enligt modern forskning är det

viktigt att stödja sådana nätverk. Dessa gör att familjemedlemmarna bättre tål kriser och spänningar av olika slag.

När föräldrar och elever har deltagit i familjeklassen en tid och resultatet av deras arbete börjar synas, växer föräldrarnas självförtroende. De vågar ställa tydliga krav på sina barn och sätta de gränser som behövs. Föräldrar och elever blir då en mycket viktig resurs när det börjar nya personer i familjeklassen. De kan stödja och ge råd om hur de har arbetat med liknande problem. Detta gör att föräldrarnas tro på sig själv som en bra förälder växer ytterligare samt att eleven ser sin mamma eller pappa som en kompetent vuxen.

8.3 Resultatet av deltagandet i familjeklassen

De som har deltagit i familjeklassen ser ett förändrat beteende hos eleverna. De har blivit gladare och mer koncentrerade. Eleverna har också börjat satsa på skolarbetet, vilket ger resultat. Proven går bättre och skolarbetet sköts. Elevernas betyg blir därmed också bättre, vilket gör att de är villiga att satsa ytterligare. Man kan se att de har lämnat den negativa spiralen för att komma in i den positiva, uppåtgående spiralen.

Föräldrarna ser en förändring hemma. Deras tidigare tidvis obstinata barn, går nu att samtala med utan alltför stora protester, läxor görs och stämningen hemma är lugnare.

8.4 Farhågor kring familjeklass

Det är naturligtvis inte bara positivt med familjeklass. Det fanns en hel del oro kring om det skall fungera eller ej. Föräldrarna undrade om det kunde vara värt att investera så mycket tid i skolan om det verkligen skulle ge resultat.

Pedagogerna i sin tur var skeptiska på ett annat sätt. Ofta hade ingenting, som de hade försökt, fungerat. Varför skulle då detta fungera? När familjeklassen startade försvann det extraresurser dit som annars skulle ha funnits ute i klasserna. Var det värt det?

När det skapas en ny verksamhet är detta ofta förknippat med att man är skeptisk. Det krävs ett resultat innan man börjar tro på det.

9 SAMMANFATTNING OCH SLUTSATS

Familjeklass är en verksamhet som har sitt ursprung i Marlborough. Den har senare utvecklats till sin nuvarande form i Helsingör, där man bedriver verksamheten på alla nästan skolor i kommunen. I familjeklassen arbetar föräldrarna tillsammans med sina barn under två trettimmarspass i veckan.

Det viktigaste med arbetet i familjeklass är att förändra elevens beteende så att han eller hon kan hantera sin skolsituation. Detta leder oftast till att även elevens faktiska kunskaper förbättras.

När eleven börjar i familjeklass finns där ett behov att någon form av förändring. Vilken förändring som är viktigast skiljer sig lite beroende på om man pratar med eleven, föräldern eller mentorn. Eleven ser oftast ett behov av kunskap medan de vuxna ser att behovet av att förändra sitt beteende är viktigare.

När man deltar i familjeklass gör föräldrarna stora insatser och investeringar. Detta ger ibland oväntade vinster. Samspelet mellan föräldrar och barn förändras i positiv riktning, då den vuxna är aktivt närvarande i sin tonårings skolarbete sex timmar i veckan. Detta ger en bra grund för föräldrar och elever att kunna arbeta tillsammans och att lära känna varandra på ett nytt sätt.

Föräldrarna ses som en resurs i skolarbetet. De får insyn i vad skolan vill och vilket arbete som åläggs deras barn. Detta ger dem ett bättre utgångsläge i en eventuell diskussion där hemma. Pedagogerna och föräldrarna får även de ett bättre samarbete, då deras samtal nu inte

bara behöver handla om det som inte fungerar. Det gynnar samarbetet att kunna förmedla positiv kritik.

De föräldrar och elever som deltar i familjeklassen bedömer samhörigheten i gruppen som mycket viktig. Gruppen ger trygghet och de känner att de inte är ensamma om sitt problem. I gruppen diskuteras även problem och man hjälper och stöttar varandra med olika förslag.

Resultatet av deltagandet i familjeklassen är att eleverna har ett beteende som är mer positivt. Detta resultat ser man både i skolan och hemma. Resultaten i skolan är också mycket bättre. Eleverna har nu kommit in i en positiv spiral. Det är ändå viktigt att påpeka att även dessa eleverna ibland tar ett steg tillbaka när de stöter på nya motgångar, precis som alla andra elever gör.

Trots all positiv respons finns det lite farhågor. Dessa handlar främst om att man i starten inte riktigt vågade tro att familjeklassen skulle lyckas att hjälpa dessa elever som man provat så mycket annat med, samt att den tog resurser från annan undervisning.

Eftersom resultatet visade på så många positiva förändringar och resultat kan jag dra slutsatsen att: Familjeklass är ett specialpedagogiskt verktyg.

Referenser

Antonovsky, A. (1997) *Hälsans mysterium*. Natur och kultur

Asen, E. Dawson, N. & McHugh, B. (2001) *Fler familie Terapi*, Denmark: Reitzeis Forlag

Asmervik, S. Odgren, T. & Rygvold, A-L. (2001) *Barn med behov av särskilt stöd*, Lund: Studentlitteratur

Börjesson, M. (1997) *Om skolbarns olikheter*, Stockholm: Skolverkets monografiserie

Börjesson, M. & Palmblad, E. (2003) *Problembarnets århundrade*, Lund: Studentlitteratur

Drugli, M-B. (2003) *Barn vi bekymrar oss om*, Stockholm: Liber AB

Elleboe, M. Kaldan, T. Thamsborg, I. K. *Rollemodeller*, Undervisningministeriet

Evenshaug, O. & Hallen B. (2001) *Barn- och ungdomspsykologi*, Lund: Studentlitteratur

Holme, I. M. & Solvang, B. K. (1997) *Forskningsmetodik: Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur

Hwang, P. & Nilsson, B. (1996) *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Natur och kultur

Liljegren, B. (2000) *Elever i svårigheter. Familjen och skolan i samspel*. Lund: Studentlitteratur

Lpo-94 (1994) Stockholm: Liber och utbildningsdepartementet

Maltén, A. (1992) *Grupputveckling*, Lund: Studentlitteratur

Merriam, S. B. (1994) *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Minuchin, S. & Fishman H. C. (1990) *Livets dans*, Stockholm: Natur och kultur

Minuchin, S. Lee W-Y. & Simo G. (1999) *Om konsten att bedriva familjeterapi*, Stockholm:
Wahlström & Widstrand

Salamanca deklARATIONEN (2001) *Salamanca deklARATIONEN nr1*, Stockholm: Svenska
Uneskorådet och Salamanca +5

Schaffer, H. R. (1995) *Beslut om barn. Psykologiska frågor och svar*, Lund: Studentlitteratur

Intervjufrågor

1. Skulle du kunna beskriva för mig vad familjeklass är?
2. Hur känns det att delta i familjeklassen?
3. Vilka var dina förväntningar på deltagandet i familjeklassen?
4. Varför hade du dessa förväntningar?
5. Har dessa blivit uppnådda?
6. Hur märkte du att förväntningarna blivit uppfyllda?
7. Vad är mest arbetsamt med familjeklass?
8. Vad är lättast med familjeklass?

9. Är det värt den tiden du lägger ner på familjeklass?

10. Tycker du att beteendet har förändrats beroende på deltagandet i familjeklass?

11. Tycker du att värderingarna har förändrats beroende på deltagandet i familjeklass?

12. Tycker du att prestationerna har förändrats beroende på deltagandet i familjeklass?

13. Skulle du rekommendera familjeklass till andra?

14. Vilken är den viltigaste kunskapen/verktyget du tar med dig från ditt deltagande i familjeklassen?

Föräldrainformation om Familjeklass

Familjeklass är ett arbetssätt som är utarbetat och beprövat i London under många år. Vi på xxxskolan har inspirerats av ett projekt i Helsingör där man arbetat med Familjeklass i ett par år. Resultatet har varit mycket positivt och Familjeklasser finns nu på flera skolor i Helsingör och även i övriga Danmark.

Vi vill:

- ge alla barn möjlighet att utveckla sina förmågor kunskapsmässigt, socialt och emotionellt.
- få barnen att aktivt ta ansvar för förändring.
- göra förändringarna mätbara.
- ge föräldrarna en möjlighet att utöva ett medansvar för sitt barns förändring i skolan.

Vilka barn kan delta?

- Barn som är oroliga.
- Barn som har svårt att koncentrera sig.
- Barn som har svårt att organisera och planlägga.
- Barn som har svårt att komma överens med jämnåriga.

- Barn som har svårt att inordna sig i skolans system.

Hur går det till?

- Mentor och/eller föräldrar tar kontakt med spec.gruppen för att diskutera om detta kan vara en lämplig arbetsform.
- Föräldrar, elev, mentor och någon ur spec.gruppen formulerar mål för de områden där man vill se en förändring.
- Resultatet i förhållande till målen bedöms dagligen både i Familjeklass och under lektioner för övriga lärare.
- Vi arbetar tillsammans i Familjeklassen 2 förmiddagar i veckan under tolv veckor.

Vad krävs av er föräldrar?

- Att ni har en önskan om förändring och en vilja att ta medansvar för ert barns förändring.
- Att ni arbetar med ert barn i Familjeklassen 2 tillfällen per vecka.

Kontakta oss för mer information!

Spec.gruppen xxxskolan.

Information till pedagoger om Familjeklass

Familjeklass är ett arbetssätt som är utarbetat och beprövat i London under många år. Vi på xxxskolan har inspirerats av ett projekt i Helsingör där man arbetat med Familjeklass i ett par år. Resultatet har varit mycket positivt och Familjeklasser finns nu på flera skolor i Helsingör och även i övriga Danmark.

Vi vill:

- ge alla barn möjlighet att utveckla sina förmågor kunskapsmässigt, socialt och emotionellt.
- få barnen att aktivt ta ansvar för förändring.
- göra förändringarna mätbara.
- ge föräldrarna en möjlighet att utöva ett medansvar för sitt barns förändring i skolan.

Vilka barn kan delta?

- Barn som är oroliga.
- Barn som har svårt att koncentrera sig.
- Barn som har svårt att organisera och planlägga.

- Barn som har svårt att komma överens med jämnåriga.
- Barn som har svårt att inordna sig i skolans system.

Hur går det till?

- Mentor och/eller föräldrar tar kontakt med spec.gruppen för att diskutera om detta kan vara en lämplig arbetsform.
- Föräldrar, elev, mentor och någon ur spec.gruppen formulerar mål för de områden där man vill se en förändring.
- Föräldrar och elever arbetar tillsammans i Familjeklassen 2 förmiddagar i veckan under tolv veckor.
- Pedagoger i Familjeklassen handleder och stöttar föräldern i sitt förhållningssätt till sitt barn.
- Elevens resultat, i förhållande till målen, bedöms dagligen dels av föräldern i Familjeklass och dels av läraren under övriga lektioner.
- Vid ett tillfälle varje vecka diskuterar gruppen, bestående av elever, föräldrar och de i specialteamet som arbetar i Familjeklassen, hur det går för de enskilda eleverna. Det som sägs här förs inte vidare till någon annan.
- Var fjortonde dag träffas föräldrarna och de i spec.gruppen som arbetar i Familjeklassen för att diskutera aktuella frågor. Det som sägs här förs inte vidare till någon annan.
- Efter sex veckor har man ett möte då man utvärderar elevens resultat i förhållande till målen. På detta möte kallas förälder, elev, mentor och spec.gruppen som arbetar i Familjeklassen.
- Efter tolv veckor sker den slutliga utvärderingen.

Vad krävs av er föräldrar?

- Att ni har en önskan om förändring och en vilja att ta medansvar för ert barns förändring.
- Att ni arbetar med ert barn i Familjeklassen 2 tillfällen per vecka.
- Att de deltar i utvärderingsmötena.

Vad krävs av mentorer och övriga pedagoger:

- Att ni förhåller er positiva till Familjeklassen.
- Att ni formulerar vilken önskan om förändring ni vill se hos eleven.
- Att ni efter varje arbetspass utvärderar elevens prestation i förhållande till målen.
- Att ni tillhandahåller de skoluppgifter som eleven skall arbeta med i Familjeklassen.
- Att ni deltar i mötet då vi formulerar målen samt i utvärderingsmötena i mitten och i slutet av perioden.

Vad krävs av skolledningen:

- Att ni förhåller er positiva till Familjeklassen och stödjer personalen i sitt arbete.
- Att ni avsätter personal, lokal samt vissa inventarier till familjeklassen.

Spec.gruppen xxxskolan.

